

УДК 351, 352/354

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.28>**Е. П. Прощук**

аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0001-8802-2439

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ

Важливу соціальну складову має розвиток фізичної культури і спорту. Спорт реалізує гуманітарні, соціальні, економічні та політичні функції, є основою ефективної молодіжної політики, зменшує соціальні витрати на медицину, мінімізує економічні наслідки професійних захворювань у працездатного населення, сприяє ефективності та позиціонує країну як повноцінного партнера на міжнародному рівні. Серед основних проблем галузі доцільно виділити недостатній рівень фінансування, який визначається залишковим принципом фінансування фізичної культури і спорту, незважаючи на пріоритетність у системі суспільного розвитку. Ці та ряд інших проблем визначають негативні аспекти та подальші можливості розвитку спорту в Україні, які можна забезпечити шляхом побудови ефективної системи правового забезпечення державного управління фізичною культурою і спортом, розробки ієрархічної структури управління його розвиток. Для впровадження кращих практик світового досвіду нормативного законодавства проаналізовано нормативні документи: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська хартія спорту для всіх, Європейська хартія спорту, Кодекс спортивної етики. До функцій державного управління у сфері фізичної культури і спорту входить гуманітарна складова – розвиток здорового суспільства, формування етики та толерантності, соціальна – формування здорового способу життя, боротьба з негативними звичками, підвищення рівня життя, відпочинок, формування нових робочих місць, економічна складова – розвиток підприємницької діяльності через впровадження бізнес-процесів у професійних спортивних та комерційних спортивних організаціях, культурна складова – позиціонування досягнень, культури та менталітету країни, її традицій на світових змаганнях, політична складова – формування іміджу країни як розвиненого члена світового співтовариства. Складність функцій, пов'язаних із реалізацією державної політики розвитку фізичної культури і спорту, потребує пошуку ефективних методів і механізмів трансформації системи державного управління фізичною культурою і спортом на загальнодержавному рівні з метою максимальної реалізації окреслених функцій. З метою формування ефективних методів державного управління фізичною культурою і спортом на національному рівні в статті проаналізовано правові основи розвитку спорту у провідних країнах світу. Визначено ефективність національних систем управління фізичною культурою і спортом, визначено кращий світовий досвід. Визначено кращі світові практики та шляхи їх адаптації до вітчизняної специфіки розвитку державного управління фізичною культурою і спортом.

Ключові слова: публічне управління, світовий досвід, теоретико-методичні підходи, фізична культура та спорт.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із актуальними науковими чи практичними завданнями.

Розвиток фізичної культури та спорту має важливу суспільну складову. Спорт

реалізують гуманітарну, соціальну, економічну та політичну функції, є основою формування ефективної молодіжної політики, забезпечує зниження соціальних видатків бюджету на медицину, мінімізує

економічні наслідки, викликані професійними захворювання у працездатного анселення, сприяє зростанню працездатності та забезпечує позиціонування країни як повноправного партнера міжнародної спільноти, туристичний та просвітницький центр. Велика роль фізичної культури та спорту у суспільному розвитку визначає пріоритетність цієї галузі для системи публічного управління. Проте, доцільно визначити окремі проблемні аспекти розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Серед головних проблем галузі доцільно визначити недостатній рівень фінансування, що визначається залишковим принципом фінансування фізичної культури та спорту, незважаючи на пріоритетність у системі суспільного розвитку. Причиною такої ситуації є розгляд можливостей фінансування галузі лише за рахунок видатків бюджетів різних рівнів, а не через налагодження ефективної системи залучення інвестицій шляхом координації зусиль публічного, приватного та громадського сектору. Спорт завжди має залишатися поза політикою, проте на глобальному та національному рівнях спорт часто виступає інструментом політичних ігор та політичної боротьби, що є неприпустимим та має бути визначене на рівні національної законодавчої системи із базовими принципами безпеки спортсменів, учасників професійних та аматорських змагань, вітчизняних та закордонних вболівальників. Глобальною проблемою є забезпечення чесності та прозорості проведення спортивних змагань, як на рівні неупередженого суддівства, так і шляхом виявлення та зняття із змагань спортсменів, що приймали допінг. Інклюзія фізичної культури та спорту є пріоритетом розвинених демократичних країн, адже постулат «спорт для всіх» має бути забезпечений на практичному рівні. Ці та ряд інших проблем визначають негативні сторони та подальші можливості до розвитку спорту в Україні, що можливо забезпечити шляхом побудови ефективної системи нормативно-правового забезпечення публічного управління фізичною культурою та спортом, розробкою ієрархічної структури управління її розвитком на рівні органів державної влади. Досягнення поставлених

цілей та завдань визначає необхідність оцінки, аналізу та імплементації провідного міжнародного досвіду у національну систему публічного управління фізичною культурою та спортом.

Аналіз останніх вітчизняних і зарубіжних досліджень. Висока актуальність дослідження викликає увагу авторів до дослідження. Концептуальні науко-дослідницькі роботи, що стосуються проблематики публічного управління розвитком фізичної культури та спорту розглядалися у монографії С.М. Домбровської, С.А. Вавренюк, В.В. Палюх, що визначали окремі аспекти державного регулювання фізичної культури та спорту [1]. Дисертаційне дослідження І.Л. Гасюка привчене питанням державного регулювання розвитку галузі, що визначають концептуальні питання розробки та практичного застосування механізмів публічного управління [2]. Питанням розробки організаційно-правових механізмів управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг присвячене дослідження І.Є. Рибчич [3]. Для імплементації кращих практик світового досвіду формування нормативного законодавства було проаналізовано наступні нормативні документи: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська Хартія спорту для всіх, Спортивна Хартія Європи, Кодекс спортивної етики [4–8]. Аналіз періодики та нормативної бази дозволив зробити висновки відносно практичних рекомендацій щодо імплементації пріоритетних завдань розвитку фізичної культури та спорту у вітчизняну систему нормативного регулювання процесів публічного управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, актуальність описаної вище проблематики розвитку фізичної культури та спорту визначає мету статті: аналізі та пошук шляхів імплементації провідного світового досвіду побудови організаційно-ієрархічної структури управління фізичною культурою та спортом на рівні органів публічної влади. Відповідно до поставленої мети реалізуються наступні завдання:

– проаналізовано тенденції розвитку публічного управління у системі розвитку фізичної культури та спорту,

– проведено ретроспективний аналіз нормативно-правового забезпечення процесів розвитку фізичної культури та спорту,
 – визначено базові пріоритети провідного світового досвіду розвитку фізичної культури та спорту на рівні публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідний міжнародних досвід розвитку фізичної культури та спорту спрямований на пошук кращих практик нормативно-правового та організаційно-адміністративного забезпечення реалізації механізмів публічного управління у галузі. Ефективність управлінських процесів у сфері розвитку спорту доцільно визначити шляхом аналізу результатів держави на міжнародних змаганнях, їх системністю, тобто аналізуючи не одноразові показники, а саме тенденції результатів. Провідними міжнародними змаганнями, що об'єднують більшість видів спорту та країн світу є літні та зимові Олімпійські ігри. Це світові змагання, які мають глибоку історію та потужні історичні традиції, спрямовані на об'єднання народів навколо єдиної мети – популяризації спорту, формування толерантного ставлення та поваги один до одного, забезпечення миру, культур-

ного обміну. Олімпійські ігри визначають роль спорту у реалізації Концепції сталого розвитку ООН, зокрема у цілях співпраці, миру та правопорядку, соціальних гарантій. Отже, для вибору об'єктів аналізу міжнародного досвіду автором проаналізовано статистичні дані результативності країн світ у олімпійських змагань шляхом оцінки загального медального заліку, окремо медальних заліків за літніми та зимовими олімпійськими іграми, та окремо за рівнем медалей – золоті, срібні, бронзові. Вихідні дані для аналізу представлені у табл. 1.

За результатами аналізу статистичних даних було визначено, що тенденції високих результатів, що мають систематичний характер притаманні США та країнам Європейського Союзу. Відповідно ці країни були обрані для проведення подальшого аналізу. Шляхом оцінки нормативно-правового забезпечення розвитку спорту в США та ЄС були визначено базові пріоритети національних систем публічного управління фізичною культурою та спортом, що зведені на схемі рис. 1.

Пріоритети публічного управління розвитком фізичної культури та спорту є базисом формування системи міжнародних нормативних документів.

Таблиця 1

Результати зимових та літніх олімпійських ігор з 1898 по 2020 рр. [1]

№	Держава	Літні ігри				Зимові ігри				Всього			
		Золото	Срібло	Бронза	Всього	Золото	Срібло	Бронза	Всього	Золото	Срібло	Бронза	Усього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	США	976	758	666	2400	87	95	71	253	1063	853	737	2653
2	Велика Британія	236	272	272	780	9	3	10	22	245	275	282	802
3	Франція	202	223	246	671	27	27	40	94	229	250	286	765
4	Німеччина	174	182	217	573	70	72	48	190	244	254	265	763
5	Італія	198	166	185	549	37	32	37	106	235	198	222	655
6	Швеція	143	164	176	483	48	33	48	129	191	197	224	612
7	НДР	153	129	127	409	39	36	35	110	192	165	162	519
8	Китай	201	144	128	473	9	18	17	44	210	162	145	517
9	Росія	133	122	143	398	36	29	26	91	169	151	169	489
10	Угорщина	167	144	165	476	0	2	4	6	167	146	169	482
11	Австралія	138	153	177	468	5	1	3	9	143	154	180	477
12	Фінляндія	101	84	117	302	41	59	56	156	142	143	173	458
13	Норвегія	56	49	43	148	107	106	90	303	163	155	133	451
14	Японія	130	126	142	398	9	13	15	37	139	139	157	435

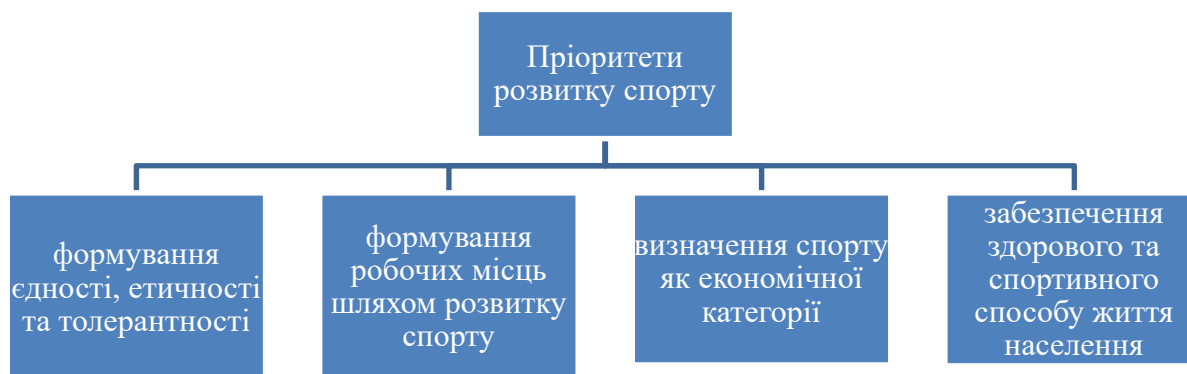

Рис. 1. Пріоритети системи публічного управління фізичною культурою та спортом США та країн ЄС [2–3]

Основою міжнародного законодавства, що регламентує питання розвитку фізичної культури та спорту є право людини на заняття спортом та забезпечення здорового способу життя, що є обов'язковим держави. Базові права людини на фізичну активність зведені до Загальної декларації прав людини ООН [4] та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5], де визначено, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, необхідне підтримки здоров'я та добробуту її та її сім'ї» [4].

На основі імплементації базових прав та свобод людини та громадянина країнами ЄС було розроблено та впроваджено на практиці Європейську хартію зі спорту для всіх, що визначає питання інклюзив-

ності спортивного розвитку у всіх сенсах цього слова. Європейська спортивна Хартія, що визначила європейські пріоритети розвитку спорту є наступним основоположним нормативним документом, базові концепції якого можна звести до наступних елементів, що розглядаються нормативним документом (рис. 2).

Формування толерантності та культурний обмін, що були визначені як пріоритети розвитку спорту, лягли в основу формування Кодексу спортивної етики, що, зокрема, регламентує поведінку спортсменів та суддів у період змагань, поведінку вболівальників, базується на принципах чесності, рівності та об'єктивності. Має відповідні пріоритети, сформульовані на рис. 3.

Аналізуючи міжнародне та європейське законодавство у сфері фізичної культури

Рис. 2. Елементи регламентування Європейської спортивної Хартії [6]

Рис. 3. Пріоритети Кодексу спортивної етики [8]

та спорту доцільно визначити, що провідні країни світу розглядають систему публічного управління галуззю через призму надання адміністративних послуг із фізичної культури та доступу до спорту. Відповідно базові пріоритет сформовані навколо цінностей людини, її вимог та запитів. Система пріоритетів з орієнтацією на людину сформувалася лише після Другої світової війни, тоді ж спорт почав розглядатися як форма бізнесу, що визначило

комерційну складову його розвитку та необхідність розробки нормативних документів у сфері регулювання бізнес-процесів у спорті для їх прозорості, чесності та неупередженості.

Розглядаючи нормативне забезпечення процесів розвитку спорту у країнах ЄС можна визначити наступні пріоритети (рис. 4).

Ретроспективний аналіз нормативного забезпечення розвитку спорту представлений на рис. 5.

Рис. 4. Пріоритети нормативного забезпечення процесів публічного управління фізичної культури та спорту ЄС [1]

Загальна декларація прав людини	<ul style="list-style-type: none">• визначає базові права людини, зокрема на комфортне життя, нормальний життєвий рівень, соціальне обслуговування та підтримку здоров'я себе та членів своєї родини
Конвенція захисту прав людини і основоположних свобод	<ul style="list-style-type: none">• визначає право людини на забезпечення життя та здоров'я, надання соціальних послуг
Європейська хартія зі спорту для всіх	<ul style="list-style-type: none">• визначення серед базових пріоритетів розвитку спорту доступність для всіх категорій населення
Європейська спортивна Хартія	<ul style="list-style-type: none">• визначення функцій спорту, які полягають у оздоровленні, реабілітації, рекреації, відновлення фізичних та психічних сил людини
Кодекс спортивної етики	<ul style="list-style-type: none">• визначає доступність спорту, забезпечення можливості для всіх покращувати свої навички та спортивні результати, спорт поза політикою, безпека спортсменів та попередження фінансових махінацій
Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями	<ul style="list-style-type: none">• визначає норми та правила організації спортивних змагань, необ'єктивного суддівства, безпеки проведення спортивних змагань тощо
Антидопінгова конвенція	<ul style="list-style-type: none">• спрямована на регламентування та відповідальність спортсменів та спортивних організаторів за вживання заборонених препаратів
Робочі плани ЄС щодо розвитку спорту	<ul style="list-style-type: none">• визначає нагальні проблеми розвитку спорту та засоби його розвитку

Рис. 5. Провідний досвід нормативно-правового забезпечення розвитку фізичної культури та спорту [4–8]

Отже, розвиток фізичної культури та спорту, враховуючи його важливе суспільне значення є одним із пріоритетів публічного управління. Отже, важливо забезпечити комплексність та системність нормативного забезпечення реалізації механізмів публічного управління з метою ефективного розвитку фізичної культури та спорту на національному та глобальному рівнях.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, у ході проведеного аналізу у статті було визначено тенденції розвитку публічного управління у системі розвитку фізичної культури та спорту. Проведення ретроспективного аналізу нормативно-правового забезпечення процесів розвитку фізичної культури та спорту дозволило прослідити формування основних пріоритетів суспільного розвитку, вимог до галузі та нормативної імплементації у законодавстві. Визначено базові пріоритети провідного світового досвіду розвитку фізичної культури та спорту на рівні публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С. М., Вавренюк С. А., Палюх В. В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2020. 313 с.
2. Гасюк І. Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні : автореф. дис ... д-ра наук з держ. управління. Київ, 2013. 36 с.
3. Рибчич І. Є. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг в державі. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2018. Вип. № 42. С. 191–197.
4. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text/
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Європейська Хартія спорту для всіх. Council of Europe. Committee of Ministers. URL: <https://rm.coe.int/16804c9dbb>
7. Спортивна Хартія Європи. URL: <http://lib.sportedu.ua/GetText.idc?TxtID=1542>
8. Кодекс спортивної етики. Комітет міністрів Ради Європи. URL: <http://ww.roc.n^eaiWfair-plau/documents/sportivny-kodeks-feyr/>

Proshchuk E. European experience of public administrative theoretical and methodological approaches of the physical culture and sport

The development of physical culture and sports has an important social component. Sport implements humanitarian, social, economic and political functions, is the basis for effective youth policy, reduces social spending on medicine, minimizes the economic consequences of occupational diseases in the working population, promotes efficiency and positions the country as a full partner in the international community. tourist and educational center. Among the main problems of the industry it is expedient to identify the insufficient level of funding, which is determined by the residual principle of funding for physical culture and sports, despite the priority in the system of social development. These and a number of other problems determine the negative aspects and further opportunities for the development of sport in Ukraine, which can be provided by building an effective system of legal support for public management of physical culture and sports, developing a hierarchical structure for managing its development. To implement the best practices of the world experience of normative legislation, the following normative documents were analyzed: Universal Declaration of Human Rights, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Charter for Sport for All, European Charter for Sport, Code of Sport Ethics. The functions of public administration in the field of physical culture and sports include the humanitarian component – the development of a healthy society, the formation of ethics and tolerance, the social component – the formation of a healthy lifestyle, combating negative habits, improving living standards, active and useful leisure, formation of new jobs, economic component – development of entrepreneurial activity through the implementation of business processes in professional sports and commercial sports organizations, cultural component – positioning achievements, culture and mentality of the country, its traditions at world competitions, political component – forming the country's image as developed

member of the world community. The complexity of functions related to the implementation of state policy for the development of physical culture and sports requires the search for effective methods and mechanisms for transforming the system of public management of physical culture and sports at the national level in order to maximize the outlined functions. In order to form effective methods of public management of physical culture and sports at the national level, the article analyzed the legal basis for the development of sports in the leading countries of the world. The effectiveness of national management systems for physical culture and sports is determined, the best world practices are identified. The best world practices and ways of their adaptation to the domestic specifics of the development of public management of physical culture and sports are identified.

Key words: *public administration, world experience, theoretical and methodological approaches, physical culture and sports.*